

MUZIEK Leo van Doeselaar: 'Het orgel is geen kunstwerk om naar te kijken'

Organist vertrekt met tegenzin uit Pieterskerk

Meer dan twintig jaar was Leo van Doeselaar titulair-organist van de Pieterskerk in Leiden. Per 1 september neemt hij afscheid en dat is niet zijn eigen keuze. Hij blikt terug op die tijd en op zijn gedwongen vertrek.

Theo de With
t.de.with@mediahuis.nl

Leiden ■ Zijn afscheidsconcert zit er inmiddels op en dat optreden droop van de symboliek. Hij speelde onder meer Psalm 36 met daarin de strofe 'Des boosdoenders willen seer quat'. Eindigen met 'Erbarm dich mein, O Herre Gott' van Bach liet ook weinig aan de verbeelding over. De repertoirekeuze was in feite een groot uithangbord met de leus: ik vertrek met tegenzin!

Leo van Doeselaar wil best een toelichting geven op zijn vertrek, maar pas na zijn laatste concert in de Pieterskerk. „Ik wilde die 22 jaar op een mooie, muzikale manier afronden”, zegt hij. „Mijn 93-jarige moeder uit Wassenaar zat ook in het publiek. Dan wil je geen gedoe. Ik wilde met een fraai concert afsluiten.”

Vette jaren

Terugblikkend spreekt de organist over 'elf vette en elf magere jaren' in de Pieterskerk. „Ik werd in 1998 door toenmalig directeur Ton Boon gevraagd om titulair-organist te worden. Dat is de omschrijving voor een organist, die in een voorname kerk verantwoordelijk is voor het orgel en alle bespelingen en concerten.”

Van Doeselaar is overigens ook titulair-organist in het Koninklijk Concertgebouw in Amsterdam en de Martinikerk in Groningen. „In Leiden moest ik het Van Hagerbeer-orgel in de vingers krijgen. Het verkeerde lange tijd in slechte staat en in 1998 was de grootse restauratie en reconstructie door orgelmaker Verschuieren naar de toestand van 1690 net voltooid. Dit is een echt classisistisch Hollands stadsorgel. Het is een uniek instrument, maar wel een beetje zwaar om te bespelen. Buitenlandse gastorganisten hebben er altijd moeite mee.”

Edison

Hij krijgt het Van Hagerbeer-orgel wel onder controle en dat blijft niet onopgemerkt. Hij neemt er cd's op met werk van componisten als Jan Pieterszoon Sweelinck en Heinrich Scheidemann. Het levert de organist een Edison en tal van Duitse muziekprijzen op. „Mijn taak was om internationaal ambassadeur te zijn van dat orgel en dat heb ik met veel plezier en overgave gedaan. We hebben allerlei internationale grootheden naar Leiden kunnen halen. We zijn met de Leidse Koorboeken bezig geweest, hebben een psalmenfestival georganiseerd en de Maria-vespers van Monteverdi geïntroduceerd als terugkerende traditie. Ik heb veel buitenlandse orgelstudenten ontvangen en samengewerkt met het Internationale Orgelfestival in Haarlem.”

De 'elf magere jaren' braken wat

Organist Leo van Doeselaar trekt de deur van de Leidse Pieterskerk definitief achter zich dicht.

FOTO TACO VAN DER EB

„Elf vette en elf magere jaren hier beleefd

hem betreft aan toen Ton Boon werd opgevolgd door Frieke Hurkmans als directeur. „Ik organiseerde jaarlijks altijd minimaal zeven orgelconcerten in de Pieterskerk en daarnaast drie korte inloopconcerten”, memoreert Van Doeselaar. „Dat vond zij te veel. Het aantal concerten werd teruggebracht naar slechts drie zomerconcerten, waarvan ik er één zelf deed.” Hij kroop verder nog achter het orgel bij de dankdienst met Leidens Ontzet, de opening van het academisch jaar, de dies natalis van de Universiteit Leiden en soms met Kerstmis.

Cultureel erfgoed

Volgens de organist heeft Hurkmans geen oog voor het cultureel erfgoed dat de orgels vertegenwoordigen. „Het tweede orgel in de Pieterskerk, het romantische Thomas Hill-orgel uit 1883, werd in 2013 uitgebreid gerestaureerd. Ik wilde dat feestelijk inwijden, maar dat vond ze niet nodig. 'Het is geen solo-in-

strument, maar louter voor begeleiding', was haar argument. Ik heb toch doorgedrukt, omdat het gewoon nodig is met een orgeladviseur erbij. Nou, toen moest het opeens heel groots met allerlei hote-metoten erbij.”

Van Doeselaar heeft meerdere aanvaringen met de directeur. „Zij wil controle over alles. Zo had ik als organist opeens geen zeggenschap meer over de stemhulpen, die de toetsen indrukken bij het stemmen van het orgel. Tot twee keer toe ben ik naar de raad van toezicht gestapt, maar die gaf aan niets voor mij te kunnen doen.”

Café

In zijn beleving heeft Hurkmans de coronapandemie aangegrepen om hem de deur te wijzen. „Natuurlijk heeft de Pieterskerk het zwaar door het wegvalLEN van heel veel evenementen. Financieel is het een lastige tijd. Daarom is de kerk nu ingericht als een café met een schommel, sofa's en softe muziek. Orgelmuziek is uit den boze. Volgens de directeur zou dat de cafébezoekers weggagen. Nou ja, orgelmuziek hoort toch gewoon bij een kerk. Ze draaien nu muziek van Einaudi in de kerk. Ik kan er niet naar luisteren.”

De mededeling van Hurkmans dat dit zijn laatste concertseizoen zou worden, viel de 67-jarige organist rauw op het dak. „Ze haalde mijn leeftijd erbij en suggereerde dat het wel tijd voor pensioen was.

Een opvolger komt er echter niet. Dat vind ik bij deze twee belangrijke orgels echt een schande en met mij heel veel personen uit de culturele sector, zo maak ik op uit talloze ondersteunende reacties. Dit orgel is

geen 'Nachtwacht'. Het is geen kunstwerk, waar je alleen naar moet kijken. Je moet kunnen luisteren naar dit unieke klankdocument uit voorbije eeuwen, met orgelpijpen tot uit de vijftiende eeuw.”

Pieterskerk: 'We gaan met jong orgeltalent werken'

Leiden ■ Volgens Frieke Hurkmans, directeur van de Pieterskerk, is er niet zoveel aan de hand. „Leo gaat richting de 68 en op een gegeven moment is het tijd voor pensioen.”

In een reactie geeft ze aan dat hierover in 2020 al afspraken zijn gemaakt met Van Doeselaar. „Het was allemaal netjes geregeld. Ik heb hem nog een afscheidsconcert aangeboden, maar dat deed hij liever in de geplande reeks zomerconcerten. Ik begrijp niet waar zijn boosheid vandaan komt.”

Hurkmans vindt de verwijten ook niet terecht. „Leo is een gerenommeerd organist. Wij hebben absoluut waardering voor hem. Ik snap ook best dat hij meer concerten had willen geven. Maar ik ben hier elf jaar geleden aangesteld om de Pie-

terskerk uit de rode cijfers te halen. Dan moet je keuzes maken en die zullen niet altijd overeenkomen met zijn artistieke wensen. Maar een orgelconcert trekt nu eenmaal geen 1500 bezoekers.”

Er komt geen nieuwe titulair-organist. „Ik wil een andere koers gaan varen”, zegt de directeur. „Ik wil steeds voor twee of drie jaar een organist-in-residence aantrekken. Daarmee geven we jong talent een kans. Ik ben heel benieuwd wat voor moois daaruit voortvloeit.”

Het onderhoud aan de twee orgels gaat ondertussen gewoon door, verzekert ze. „Ik heb afgelopen jaar weer 80.000 euro aan subsidiegeld binnengehaald, dit keer voor de schoonmaak van de orgelpijpen van het Van Hagerbeer-orgel.”